

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie**

Bakalářská práce

Kultura a proměny společnosti

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

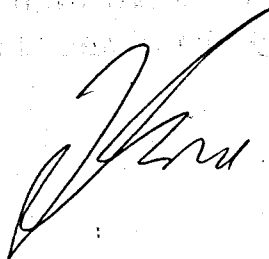
Autor práce: Jiránková Iveta

Studijní obor: SČHP

Ročník: III.

2006

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'J. Kruš', written in a cursive style.

Děkuji vedoucímu RSDr. Jánu Mišovičovi, CSc. za cenné rady,
připomínky, náměty, inspiraci a taktéž trpělivost a metodické vedení.

OBSAH

ÚVOD.....	5
Vlastní text	
1. Kultura, jednotlivci a společnost	7
1.1 Pojem kultura.....	7
1.2 Vliv kultury na jedince.....	7
1.3 Člověk a jeho role	8
1.4 Členění kultury	11
2. Proměny společnosti	15
2.1 Struktura dějin.....	15
2.2 Společenské změny	17
2.3 Vývoj hodnot a názoru na svět.....	19
3. Současná moderní společnost	24
3.1 Globalizace	25
3.2 Masová kultura	27
3.3 Nejistota v postmoderně	31
3.4 Život v postmoderně	33
3.5 Pohled biologa a sociologa na současnou společnost	34
3.6 Další vývoj společnosti.....	38
ZÁVĚR.....	40
Seznam literatury	41
Seznam příloh	42
PŘÍLOHY.....	43

ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla psát o kultuře a proměnách společnosti. Jedná se o sociologické téma. Jako student sociální práce se často setkávám s tím, jak kultura a společnost ovlivňuje jedince i skupiny, jejich hodnoty, názory a způsob života. Někdy se i tlak okolní společnosti stává příčinou jejich selhání. To mě vedlo k myšlence napsat bakalářskou práci o kultuře a jejím vlivu na člověka. O proměnách, kterými prošla od starověku až po současnost a zejména se zamyslet nad současností. Položit si otázku v jaké společnosti vlastně žijeme. Na prahu 21. století se odpověď na tuto otázku hledá podstatně obtížněji, než by se zdálo. Dospěli jsme na rozcestí a stáváme se svědky vzniku nové společensko dějinné éry, v jejímž důsledku se pronikavě transformují životní podmínky všech lidí. Práce by měla vyznít spíše jako zamyšlení se nad společností a jejím vývojem s uvedenými fakty týkajícími se jednotlivých období, mým cílem nebylo dojít k nějakému pevnému závěru.

Je rozdělena do třech kapitol a přílohy. První dvě kapitoly jsou teoretické. První kapitola je obecně o tom co je kultura, jak se člověk rodí jako biologická bytost a jak se díky společnosti mění, jaké přijímá role. Jak se kultura člení, o tom co je multikultura atd.. Druhá kapitola pojednává o proměnách společnosti, nejprve o tom, jakými stupni vývoje lidstvo prošlo. Dále co způsobuje společenské a kulturní změny. V další části druhé kapitoly je uvedeno, jak se vyvíjela společnost její hodnoty a názory na svět od starověku po současnou postmodernu. Třetí kapitola podrobněji rozebírá současnou moderní společnost a to co ji charakterizuje. Pro dnešní kulturu typická globalizace, masová kultura atd. Dále jsou zmíněna možná úskalí a nejistoty dnešní doby. V závěru práce jsem uvedla jako zamyšlení názory na současnou společnost sociologa Ericha Fromma a biologa Konráda Lorence.

V příloze jsem se rozhodla uvést názory třinácti předních sociologů, kterým byly položeny dvě otázky a to - V jaké společnosti žijeme a druhá otázka - Jak bude vypadat společnost budoucnosti?

1.Kultura, jednotlivci a společnost

V první kapitole bych se ráda zabývala tím co je kultura, jak se člověk do společnosti rodí a jak se díky kultuře vyvíjí.

1.1 Pojem kultura

Pojem kultura má původ v latinském „colo” - vzdělávat, obdělávat, pěstovat, „cultura”- pěstování, vzdělávání. V antice získala kultura především selektivní a hodnotící funkci - promítla se v odlišování těch, kteří prostřednictvím vzdělávání a zdokonalování směřují k vyšší formě individuální a sociální identity, od všech ostatních, kteří setrvávají ve filozofické nevědomosti. Od renesance se kultura stala jakýmsi dělítkem mezi člověkem a přírodou. O každé kultuře můžeme říci, že je to způsob, jehož prostřednictvím se konkrétní skupina lidí adaptovala na podmínky, ve kterých žije. Člověk vždy působí v určitých přírodních a společenských podmínkách, které jsou specifické - odlišují se od životních podmínek jiných lidí. Asi nikdo z nás není tak izolovaný, aby si formoval vlastní okolnosti života, které by s ním nikdo nesdílel.

1.2 Vliv kultury na jedince

Kultura je výtvorem lidstva. Je tím, co je člověka jako biologickou bytost kultivuje, vzdělává a uvádí do procesu socializace, vytváří z něj člena lidské společnosti.¹

Náš život se odvíjí v zásadě z biologické výbavy, dá se do určité míry vyložit na základě biologického poznání. Kromě této výbavy nás ovšem ovlivňuje i to, že žijeme nejen v prostředí hmotném (přírodním i člověkem vytvořeném),

¹ HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-7125-057-3.

ale i sociálním (v rodinných, osobních, pracovních a lokálních vztazích) a kulturním. Vývoj našeho chování je možné regulovat, protože náš organismus není svázán jen slepými instinkty, ale funguje pružně a přizpůsobivě. Jeho biologicky podmíněné pudové chování může být usměřováno společenskými normami, konvencemi a zvyklostmi, které formují pod vlivem kultury.

1.3 Člověk a jeho role

Socializace představuje především učení se společenským normám a rolím. Sociální role je jednání očekávané vzhledem k držiteli určité sociální pozice.² Prostředky šíření kultury mohou být různé, avšak nejvýznamnějším a základním mediátorem je rodina, která zabezpečuje první přenos kulturních prvků (pravidel chování a hodnot). Na procesu výchovy se také výrazně podílí výchovné a kulturní instituce, kterými jedinec prochází. Zejména procesy socializace, která napomáhá ke změně biologické výbavy. Během života si osvojujeme pravidla mezilidského styku. V interakcích s druhými se člověk začleňuje do kultury a sociálních vztahů, sleduje své potřeby a zájmy a na základě těchto potřeb získává postupně sociální zkušenosti. Učí se posuzovat sebe i druhé, splňovat svoje i jejich očekávání. V procesu socializace na sebe vzájemným působením přijímá, modifikuje a mění obecně platné normy, hodnoty, cíle i kritéria sociálního i duchovního světa. Během vývoje člověka se vytvářejí vazby mezi generacemi (rodiče x děti) ukazuje se, že socializační proces ve vztazích generací není jen jednosměrný (od starších k mladším), ale ovlivňuje se navzájem. Například různé oblasti spotřebitelského chování, vztah k moderním technologiím, vliv módy atd.

Postupně jedinec prochází mnoha situacemi, v nichž vstupuje do rozmanitých vztahů k druhým lidem. Zaujímá v těchto vztazích různé místo – pozici. K pozicím se obvykle vztahují určitá očekávání, chování nějakým způsobem „předepsaná“.

² KELLER J. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon, 1995. str. 58. ISBN 80-85850-06-0

Vystupuje jako nositel určitých pozic a s nimi spjatých rolí (učitel – žák, nadřízený – podřízený). Čím je odlišnější společnost, tím je rozpornější síť vztahů mezi lidmi. Hůře lze definovat jejich role a s nimi spjaté předpisy chování. Roste množství společenských tlaků a s ním i nutnost jedince volit. Tato nutnost i svoboda, je spojena se sociálním i psychologickým napětím se strachem z volby a jejích důsledků. Socializace není jen jednorozměrný proces. Čím složitější a komplexnější společnost, tím více se překrývají jednotlivé socializační proudy. Konkuruji si tam, kde se vedle obecně závazných norem a hodnot rozvíjejí normy a hodnoty různých společenských skupin a vrstev. Protichůdnými se stávají v okamžiku, kdy se sociální seskupení stává subkulturou s pravidly chování, která jsou v rozporu s obecně uznávanými společenskými normami a hodnotami. V případě růstu a konfrontace těchto různých norem a hodnot roste také tlak na jedince na převzetí těchto odchylných norem. Ve vysoce diferencovaných společnostech nelze hovořit o jednosměrné a bezkonfliktní socializaci, ale mnoha prouděch socializace. Platí to zejména tam, kde se požadavky rolí silně rozcházejí mezi sebou, nebo s našimi zvnitřněnými normami a hodnotami. Vzniká tak konflikt rolí, plynoucí ze souběžného zaujímání různých pozic s odlišnými požadavky (např. role matky a řídicí pracovnice). V různých fázích svého života a v různých situacích se učíme stále nové role. Jiné opouštíme nebo zapomínáme, hrajeme lépe či hůře, více či méně kompetentně, s vnitřním přesvědčením o správnosti a nesprávnosti, mechanicky podle „předpisu“, nebo se snahou změny obsahu role svojí, nebo těch druhých. Role nejsou brány jako předem dané, ale jako očekávání, která se teprve v průběhu života utvářejí. Komunikace umožňuje zvnitřnění požadavků rolí a jejich interpretaci. I takto „sjednané“ normy představují sociální tlak. Míra sociálního tlaku a kontroly je různá.

Sociální chování vždy probíhá ve vztahu s druhými. Mezi lidmi přitom vzniká psychická vazba. Člověk své okolí začíná se vnímat, posuzovat a odhadovat zpravidla z hlediska vlastních zájmů. Jedinci na sebe svým jednáním vzájemně působí a upřesňují si v jakém vzájemném poměru se nachází a jak dlouhodobý tento poměr je. Upřesňují si přitom znalost druhého i sebe sama. Chování probíhá ve společenských vztazích,

v těchto vztazích prosazujeme svoje potřeby, zájmy, schopnosti a dovednosti zároveň se podřizujeme tlakům a požadavkům druhých (jedinců, skupin, institucí, společnosti jako celku). Při trvalejším vzájemném působení spolu jedinci a skupiny vstupují do určitých vztahů. Ty mají své nositele, aktivně působící jedince, nebo skupiny, které na sebe vzájemně působí a řídí se pravidly, jsou založeny na určitých materiálních a duchovních hodnotách. Vzájemné vztahy jsou předmětem sociální kontroly a sankcí. Může jít o sankce ekonomické, právní, etické, náboženské a jiné.

V tomto procesu lze odlišit jednotlivé stránky a to - *enkulturaci* - osvojování si norem a hodnot určité kultury a *personalizaci* - formování osobnosti člověka. Ve všech socializačních procesech pro sebe člověk přejímá (zejména ve svém dětství a mládí) platné a kulturně specifické vzory chování a jednání. Toto přejímání probíhá často konfliktně, především ve styku například s rodiči, učiteli, vychovateli či jinými „vzory“. Zatímco dříve se pojem socializace vztahoval především na učení v ranném dětství dnes se o tomto procesu hovoří během celého života.

Výhoda rolového chování tkví především v tom, že umožňuje předvídat a přejímat chování druhých volit vlastní chování, a tak zbavuje do jisté míry stísnující nejistoty. Přetváří „objektivní svět“ ve „svůj svět“, jedná přitom adaptačně. Člověk prožívá svoji každodennost, v níž prochází řadou opakujících se situací a činností v určitém časovém rytmu (denní, týdenní, roční). Zažívá společensky předvídatelné události, které pak jeho každodennost mění (sňatek, narození dítěte atd.), i události nepředvídatelné.

V souvislosti s rolemi, do kterých se člověk dostává se hovoří o životním cyklu. Životní cyklus - je pravidelně se střídající sled jednotlivých etap v lidském životě. Situace kdy s věkem jsou spjaty určité sociální role a s tím i podle věku diferencované chování se nazývá sociální věk. Jde o společensky očekávaný sled událostí a etap v životě člověka a s ním spojené očekávané chování. Rozmanitost chování je dána mírou svobody jedince volit a jeho individuálními dispozicemi.

1.4 Členění kultury

Při práci s pojmem kultura se dají se rozlišovat její jednotlivé rysy, funkce a další členění. V následující podkapitole bych ráda o některých zmínila.

Kulturu lze různě členit. K nejčtenějším patří odlišování kultury materiální, duchovní a normativní. Za nejvýznamnější prvky materiální kultury se považují prostředky výroby (nástroje, stroje, automatizované linky), způsoby jejich užívání (technologie), produkty určené pro výrobní (umělé hodnoty) i osobní krátkodobou a dlouhodobou spotřebu. Patří sem také vytvořené hmotné prostředí (stavby, sídlištní celky, komunikační sítě a zařízení atd.), člověkem přetvářená a formovaná krajina.

Vyčlenit se také dají sféry duchovní kultury, jako je umění, filosofie, věda, právo, náboženství, politika atd. . Do této oblasti se zahrnují zvyky, obyčeje, symboly, představy, ideje a předměty v nichž byly ztělesněny (obrazy, knihy, kultovní předměty). Významným regulátorem lidského chování jsou rituály, které vystupují jako standardizované obyčeje často ve formě obřadů. Tyto formy nejen regulují chování, ale také spoluvytvářejí vztah ke společenství, event. i k něčemu vyššímu až posvátnému. Specifické místo v osvojování kultury zaujímají společenské normy, které jsou souborem obecných pravidel a konkrétnějších návodů. Ukazují jaké chování odpovídá hodnotám a vzorcům uznávaným v dané společnosti. Ozřejmují jak jednat, jak se chovat, jaké jsou negativní, nebo pozitivní sankce. Odměny a tresty v případě náležitého respektování, nebo naopak porušování těchto pravidel. V rámci jedné společnosti tak mohou spolupracovat, soupeřit, nebo se střetávat odlišné hodnotové a normativní systémy. Například kulturní odlišnosti etnických skupin, generací, obecných kulturních hodnot a norem v jednotlivých společenských vrstvách apod.³

Různé kultury mohou existovat i v rámci jednoho širšího společenského systému. Jsou označovány jako subkultura. Subkultura obsahuje zvláštnosti kulturních prvků vyhraněných skupin v rámci politického národa, určité země či širšího společenství

³ HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-7125-057-3.

(příkladem může být odlišnost kultury západoevropské, severoamerické a kultury východní subkultura punk, nebo romské etnikum). Výrazně se odlišuje od převažující kultury. Každá konkrétní kultura se vyvíjí nejen ze sebe samé, ale také působením vnějších vlivů plynoucích z jiných kultur - v takovém případě se hovoří o kulturní difúzi. Přijetí a osvojení těchto kulturních prvků jiných společenství a jejich začlenění do vlastní kultury se nazývá ankulturací (například vliv kultury černé Afriky na americkou kulturu).

V současné době se hovoří často o **multikultuře** - Multikulturalismus tvrdí, že lidé s různými kořeny mohou žít pospolu a učit se čtení obraznosti druhých. Multikulturalismus je možnost jak bez předsudků a zároveň bez iluzí sdílet komunikační prostor bez ohledu na lidskou příslušnost ke skupinám. Tato příslušnost či rysy identity mohou být stanovovány na základě několika kritérií: rasy, jazyka, etnicity - rodu, věku, pohlaví, zdravotního stavu, handicapu, vyznání, vzdělání, sociální třídy a jiných rysů identity člověka, které lze kolektivně sdílet. Multikulturalismus je výzva k permanentnímu učení se přemýšlet na pozadí identitně heterogenní společnosti. Jedná se o situaci, kdy různé kultury existují v rámci jednoho státu, a to tak, že není usilováno o sjednocení těchto kultur do jedné kultury, ale naopak je podporováno jejich paralelní zachování, či samostatný vývoj. Multikulturalismus, jako politický cíl může být naplňován politikou, která nesleduje logiku sociální třídy, rasy, etnicity, rodu, národnosti, ale je založena na demokratickém občanství, které je institucí pro rovné individuální svobody, příležitosti a odpovědnost. Když se setkáme s prvky odlišných kultur, můžou nás fascinovat. To, co je v jiných kulturách jiné, odlišné od té naší, můžeme vnímat jako zajímavé a vzrušující. Nadšení pro ostatní kultury můžeme považovat za jednu z nadějí pro klidné soužití v globálním měřítku.

Sociologické chápání kultury se promítá prostřednictvím jejich pěti základních rysů:

1. Kultura zahrnuje podstatné činnosti hodnoty, pravidla a normy, a zaběhlé postupy. Hodnoty jsou chápány eticky neutrálně. Hodnoty uznávané v rámci jedné kultury mohou být chápány v širším společenství, nebo v jiné kultuře jako „nekulturní“.
2. Kultura má své biologické základy, plní určité potřeby plynoucí z biologického a geografického začlenění člověka, je svojí povahou společenská, naučená, přenesená v prostoru a čase. Není tedy vrozená, zděděná, či instinktivní.
3. Kultura je jako celek kolektivním produktem, který se utváří v sociálních interakcích lidí.
4. Kulturní normy a hodnoty se přenášejí mezi generacemi, přičemž se modifikují a přetvářejí. Kultura jako celek si zachovává návaznost, i když ve vývoji dochází k zvrátům a přehodnocování norem.
5. Kultura je adaptabilní ve vztahu k vnitřním i vnějším změnám společenských systémů. Tempa změn a jejich směry mohou být v různých situacích různé.

Dále lze kulturu popsat podle jejich funkcí, které ve vztahu k jedinci i ke společnosti plní. Kultura umožňuje každému od narození chápat svět prostřednictvím po generace shromažďovaných poznatků. Hlavním nástrojem zprostředkování a dalšího rozvíjení kultury a vztahů mezi lidmi je mezilidská komunikace, především prostřednictvím jazyka a řeči. Kultura plní funkci akumulativní, je určitou „zásobárnou vědění“.

Hlavní rysy kultury se naplňují prostřednictvím jejich funkcí. Funkce kultury - Funkcemi kultury rozumíme základní úkoly nebo poslání, které kultura plní vůči jednotlivci, sociálním skupinám či společnosti jako celku. Kultura umožňuje každému jedinci od jeho narození poznávat a osvojovat si okolní svět na základě poznatků, které byly nashromážděny minulými i současnými generacemi a to na základě rozvoje jazyka a myšlení každého člověka.⁴

⁴ Kolektiv autorů. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996

Funkce kultury:

1. tzv. humanizační (civilizační). - má za úkol člověka zcivilizovat ("polidštit")
2. poznávací, výchovná, výchovně - vzdělávací
3. socializační - má za úkol začlenit člověka do společnosti
4. normativní - společenské normy
5. akumulativní - dává dohromady nové věci v kultuře (viz. nový směr, proud)
6. zábavná - spojena s odreagováním se, s odpočinkem, rozptýlením
7. kompenzační

Existuje rozmanitost kultur, které se od sebe navzájem z mnoha hledisek liší. Nelze přitom rozhodnout, která z kultur byla vyšší a která nižší. Takové hledisko lze uplatnit jen v případě civilizačního rozvoje, který postihuje oblast materiální kultury. Rozdíl kultur lze sledovat v čase (např. kultura antiky, středověku a novověku) eventuelně i v prostoru. Například je jasně patrná rozdílnost kultury západoevropské, severoamerické a kultury východní.

Součástí každé kultury je **Kulturní dědictví**, z něho kultura vyrůstá a navazuje na něj. Jádrem jsou ty prvky kultury, které se ve společenství osvědčily a které mají trvalejší platnost. Velmi výraznou úlohu sehrávají náboženské soustavy, jejich obsah, symbolika, etika a sociální učení. Kultura má institucionální rámec a organizaci, vazby na ekonomický a politický systém, proto se zároveň i neustále mění.

2. Proměny společnosti

Lidská společnost se neustále vyvíjí a mění, stejně tak i její, hodnoty, ideje a názory na život. Způsob obživy i zábavy. V následujících kapitolách bych ráda nastínila, jakými fázemi lidstvo prošlo a jak se vyvíjel jeho názor na svět.

2.1 Struktura dějin

Lidstvo prošlo třemi hlavními stupni vývoje. Tyto tři druhy společnosti se od sebe liší tak radikálně, že tvoří základně odlišné druhy, nehledě na velké a významné rozdílnosti, které existují také uvnitř každé z těchto kategorií. Rozdělit je lze :

- 1) Lovci a sběrači
- 2) Zemědělská společnost
- 3) Průmyslová společnost

Neexistuje zákonitost, podle níž by každá společnost musela projít všemi těmito stupni. Neexistuje žádný povinný vývojový model. Společnosti mohou uvíznout v kterémkoli z těchto stádií. Dochází však k tomu, že přechod na stupeň (3) přímo ze stupně (1) je nepředstavitelný a regrese od stupně (3) na (2), nebo od stupně (2) na (1), i když si ji lze představit je nepravděpodobná a vzácná. V rozporu s filosofiemi či sociologiemi charakteristickými pro 19. století, žádný nevyhnutelný osud, žádná vnitřní nutnost nepodněcuje společnosti, aby se posouvali od jednotlivých stupňů výš či níž. Naopak spontánní endogenní přechod může být inherentně nepravděpodobný a bývá způsoben téměř zázračným zřetězením okolností.⁵

Lovci a sběrači - se definují skutečností, že mají malé, nebo nemají žádné prostředky k výrobě, shromažďování a ukládání majetku. Jsou závislí na tom, co najdou, nebo uloví. Jejich společnosti jsou malé a charakterizuje je nízká dělba práce.

⁵ GELNER, E. *Pluh, meč a kniha*. Brno: 2001. ISBN 80-85959-87-9

Zemědělská společnost - agrární společnosti vyrábějí potraviny, skladují je a získávají i jiné formy uskladnitelného majetku. Nejdůležitější formy takového majetku jsou kromě uložené potravy prostředky k výrobě další potravy a jiného zboží (nástrojů), prostředků donucování (zbraní), věcí symbolické hodnoty a různých předmětů, které napomáhají zlepšit kvalitu života, nebo ji kulturně pozvedají. Tyto společnosti jsou schopné se rozrůstat do velkého počtu. Potřeba pracovních sil a obranyschopných jedinců je vede k tomu, že přikládají velkou cenu rozmnožování, a tudíž mají sklon hnát počet svého obyvatelstva až k nebezpečnému bodu, kdy naráží na meze dosažitelných zdrojů, a pokud tyto zdroje selžou je obyvatelstvo odsouzeno k hladomoru. Agrární společnosti směřují k rozvíjení složité sociální diferenciaci, k pečlivě propracované dělbě práce. Na obecné důležitosti nabývají hlavně dvě specializace: vzniká specializovaná vládnoucí třída a specializované kněžstvo (odborníci na poznávání, na určování zákonitosti, na spásu a rituál). Diferencované kněžstvo a vládnoucí třída jsou natolik běžné, že je lze považovat za typické. Agrární společnost se nebrání inovacím, ale cení si stability a obvykle chápe svět i svůj vlastní společenský řád jako v zásadě stabilní. Některé agrární společenské formy se zdají být úmyslně organizovány tak, aby se vyhnuly nebezpečí možných rozkladných inovací. Předkové, nebo dřívější institucionální formy, možná v idealizovaném podání, se vyzdvihují jako mravní norma, jako normativní ideál.

Průmyslová společnost - je ta, v níž se produkce potravin stává menšinovou činností a výroba je obvykle založena na výkonné a hlavně neustále se rozvíjející technologii, která pokud je třeba, je zcela schopna předhonorovat růst obyvatelstva a často tak činí. Zatímco zemědělská společnost byla založena na jednom objevu, totiž na možnosti produkce potravin. Jiné objevy, nebo inovace byli nahodilé. Naproti tomu Industrie není založena na jediném objevu, ale spíše na generickém nebo odvozeném poznání, že úspěšné systematické zkoumání přírody i aplikace zjištění za účelem zvýšení výtěžku jsou možné, a jakmile jsou zavedeny, nejsou ani obtížné. Potřeba inovací znamená, že se Industrie vyznačuje nejen komplexní dělbou práce, ale i neustále se měnící strukturou povolání.

2.2 Společenské změny

V období současných prudkých zvrátů, je člověk svědkem proměn, které vítá, ale i událostí, které mají důsledky často neočekávané, nebo přímo nežádoucí. Změny jsou nedílnou součástí života malých i velkých skupin a lidstva jako celku. Stále více se přitom všechny procesy změn vzájemně ovlivňují a prolínají, jsou ve svých vztazích složitě strukturovány.

Základem sociálních změn jsou sociální adaptace (přizpůsobování). Toto přizpůsobení může být vnější – projevuje se v přizpůsobení chování a vnějších projevech. Může však být i zvnitřněno, člověk se změněnými podmínkami vyrovnává, přijímá je, s novými normami a hodnotami se ztotožňuje. Lidé často považují instituce a zásady, podle nichž žijí, za absolutní, samozřejmé a dané. Mohou je brát jako takové buď bez kladení otázek, nebo se mohou snažit zpevnit je nějakým druhem důkazů. Lidské ideje a sociální formy však nejsou ani statické, ani dané. Některé změny jsou, alespoň poměrně nezvratné: zemědělství, centralizace, znalost písma, věda atd. Historické transformace se předávají dál prostřednictvím kultury, což je forma předávání, která je na rozdíl od geneticky získané charakteristiky trvale zachována.

K hlavním oblastem i faktorům změn a vývoje se řadí:

1. Změny v oblasti materiální kultury, především technologický rozvoj.
2. Změny v oblasti duchovní kultury, zvláště v hodnotovém systému a v náboženství.
3. Změny v oblasti ekonomických vztahů.
4. Změny politických vztahů.
5. Změny v přírodních podmínkách života, ekologické změny
6. Změny vzájemného působení jednotlivců v jejich každodenním životě.

V každé z šesti uvedených oblastí jsou různé vnitřní zdroje změn a pohybu. Současně změny v jedné oblasti se mohou stát faktorem změny v oblasti druhé. Jednotliví činitelé i oblasti a jejich souběh i vzájemné ovlivňování mohou hrát různou úlohu ve vývoji společnosti jako celku. Může jít o změny postupné, dlouhodobé, návazné, nebo naopak radikální. Vývoj neprobíhá ve všech oblastech stejným tempem ani souběžným směrem (rychleji v materiální kultuře, pozvolněji a problematičtěji v duchovní). Různost temp a povahy změn mohou být zdrojem sociálních rozporů a napětí. Ve společnosti jsou v mnoha oblastech zřetelné tlaky a změny, inovace, ale i odpor proti nim.

Je nepravděpodobné, že někdy bude možno provádět sociální předpovídání a odhady vývoje společnosti. I když se správně zjistí faktory vstupující do dané situace, přesto drobné, nepředvídatelné, dokonce nezjistitelné změny v jejich poměrech mohou přivodit obrovské rozdíly ve výsledku. Nikdy se také nedá spolehlivě předpovědět přítomnost či nepřítomnost nových faktorů. Nicméně nemožnost, nebo i malá proveditelnost předpovědi nevylučuje možnost pochopení. Rozumíme společenskému řádu, když jej vidíme jako možný důsledek základních faktorů, které jej vytvořily, ale také tehdy, když vidíme jak mohl stejný soubor prvků vytvořit možnosti jiné. Chápeme situaci, když shledáme, že tytéž „karty“ mohli být rozdány i jinak. Máme schopnost retrospektivně nahlédnout, proč byla zvolena určitá alternativa. Ať už je to dobré či špatné, není pravděpodobné, že budeme schopni předpovídat budoucí výsledek. Chápání souvislostí není zbytečné, je výhodou rozumět alternativním možnostem i když nemůžeme vždy předem určit, která z nich bude uskutečněna.⁶

⁶ GELNER, E. *Pluh, meč a kniha*. Brno: 2001. ISBN 80-85959-87-9

2.3 Vývoj hodnot a názoru na svět

Jak již bylo uvedeno lidská společnost se neustále mění. Její kultura je produktem historického vývoje lidské společnosti a předpokladem jejího přežití a dalšího vývoje. Ať už se jednalo o kulturu starověku či současnou postmoderní plní tyto funkce:

- vyjadřuje stav vývoje společnosti
- je základem jejího fungování, kontinuity a předpokladem rozvoje
- je nástrojem regulace vztahů mezi lidmi a skupinami
- působí jako regulátor chování lidí
- je východiskem hodnocení činnosti jednotlivců, skupin, organizací atd.

V následující podkapitole bych se ráda zmínila o tom, jak se vyvíjela kultura hodnoty a názor na svět v průběhu dějin.⁷

Starověk

Evropská kultura a civilizace má svůj základ v tradicích a myšlenkových proudech judaismu, antiky, a ranného křesťanství.

Judaismus ovlivnil základy evropského myšlení představou jediného, boha dávajícího všemu řád a nabízejícího lidem smlouvu o jeho dodržování, kterou člověk ve své nedokonalosti neustále porušuje.

Antika se svojí všeobecnou filosofií pokoušela o popis a vysvětlení světa, pokládala základní otázky a hledala odpovědi. Kladla důraz na rozum, přírodu, ale i na to co je „za“ i „nad“ ní. Antický člověk byl vyčleněn dosaženým stupněm poznání okolního světa. Uznával osudovou moc, která vládla všemu, spravedlnost i rozum za součást světa ve kterém žil.

Křesťanství čerpalo z obou předcházejících myšlenkových proudů. Zdůraznilo prvek vykoupení a spásy lidí, obrácení se k bohu. Projevování lásky a solidarity.

⁷ DOČKAL, J. *Člověk a svět*. 2. pracovní text. vyd. Praha: Éthum, 1999. str. 68 – 71.

Středověk

Ve středověku je rozvíjející se křesťanství jako dominující kultura postupně ovlivňováno prvky germánskými, keltskými a slovanskými, později i kulturou arabského světa.

Základem života se stává víra v biblická zjevení, v Boha, který je mimo svět a nad světem a je původcem všeho. Ve středověkém poznání se objevují rozsáhlá díla ve kterých splývá teologie s filosofií a naukou o přírodě (Tomáš Akvinský, Augustin). Život společnosti je ovládán církví a státem – říší papeže a císaře. Středověk je naplněn religiozitou, která je zaměřena mimo tento svět. Lidé ve středověku hledají a touží po pravdě, ale ještě nemají novověkou potřebu exaktního výzkumu. Velký význam mají symboly uplatňující se ve všech formách středověkého umění i života vůbec.

Novověk

V 15. až 17. století dochází ke změnám. Mění se hospodářský život zdokonaluje se zemědělství, rozvíjejí se řemesla, kvete obchod, stále větší úlohu hrají města. Zámořské objevy propojují evropský způsob života s jinými civilizacemi. Mění se uspořádání společnosti, objevují se nové skutečnosti, lidé nacházejí nové kvality života, mění se způsob nazírání na svět.

Vytváří se základní kameny novověké vědy. Její počátky jsou spojeny se jmény - Decartes, Bacon, Newton, Koperník a další. Všichni byli věřící, přesto jejich myšlenky vedli k oslabení vlivu filosofie, zejména teologie a vedli k nastolení vlády rozumu. Každý z nich přispěl v určité oblasti významným způsobem.

René Decartes - Cartesius (1596 - 1650) formuloval dualistický pohled na jsoucno. Oddělil, a tak vlastně postavil do protikladu, hmotný a duchovní princip. Později jeho teorie vykrystalizovala v absolutizaci hmoty - materializmu.

Francis Bacon (1561 - 1626) považoval za hlavní cíl lidské existence ovládnutí přírody pomocí vědění. Za hlavní metodu vědeckého zkoumání považoval indukci, tj. dotazování se přírody samé, shromažďování faktů, zkušeností a jejich ověřování experimentem.

Svět Isaca Newtona (1643 – 1726) je mechanický, z pevné hmoty, měřitelný, vypočítatelný. Díky Mikuláši Koperníkovi (1475 – 1542) astronomie poznává, že země obíhá kolem slunce a není středem vesmíru.

Ve všech jejich myšlenkách je patrná touha po poznání, zaměřenost na skutečnost věci, zkoumání vlastními smysli a rozumem. Současně se vytváří nové pojetí osobnosti. Člověk se stává důležitý, mocný je subjektem poznání. Mezi ním a přírodou vzniká svět nikoliv jako Boží, ale jako lidské dílo. Člověk je osvobozen od nevědomosti, zároveň ale ztrácí jistoty a je stále více vystavován existenciálním otázkám. Ani průmyslová revoluce v oblasti hospodářského života, ani politické revoluce v Americe, ve Francii a dalších zemích s hesly o svobodě rovnosti a bratrství ve skutečnosti člověka neosvobodili. Lidé se dostávají do stále větší závislosti na technice, na kapitálu, na politické moc a systému. V zájmu lidské emancipace se dále rozvíjel impozantní vědecký obraz světa.

Postmoderní doba

V polovině 20. století a zejména v 60. a 70. letech vznikají nové alternativní myšlenkové proudy především jako reakce na šok z 2. světové války, na existenci koncentračních táborů, holocaustu, atomové bomby. Ale také pod vlivem intenzivnějších kontaktů se životem a kulturami národů Asie, Afriky a Latinské Ameriky, objevujících se ekologických problémů a v neposlední řadě pod dojmem výsledků atomově se rozvíjející vědy.

Pojem postmoderna se objevil v Evropě již v 1. polovině 20. století, ale rozšířil se později z USA, kde byl nejprve používán v oblasti umění a architektury, později přešel do filosofie a dějin myšlení. Postmoderna se stala kulturním a civilizačním trendem pronikajícím do všech oblastí života. Postmoderní dobu lze chápat jako dobu postupného uplatnění trendu, projevujícího se ve všech oblastech, který zpochybňuje dosud samozřejmá východiska moderní kultury a civilizace.

Postmoderní doba má několik charakteristických rysů tohoto trendu. Vzniká postupně, nenápadně, jakoby z jednotlivých pramének vzájemně na první pohled nesouvisejících (umění, politika, věda, hospodářství). Teprve v průběhu doby se objevují souvislosti. Vzniká s dobou a potvrzuje přirozenou plynulost, ale zároveň i nepředvídatelnost a nevypočitatelnost společenských změn. Znamená návrat k některým zapomenutým a opuštěným hodnotám, ale povyšuje je a dává jim nový smysl v kontextu současného světa.

Moderní svět počínaje 18. a 19. stoletím je ovládán rozumem, všechno vypočítává, racionalizuje, zvědečtjuje, byrokratizuje. Ideálem je fungující systém. Postmoderní myšlení zpochybňuje systémovost, plánovitost a strukturovanost společnosti a jejího vývoje. Zpochybňuje existující politické systémy, smysluplnost ekonomického růstu i stávajících modelů lidských vztahů a řešení problémů. Místo toho hledá alternativní způsoby života, realizující se mimo osvědčené společenské struktury, vyznává nové hodnoty, zkouší nové postoje. Jde spíše o hledání, než o vytváření lidské identity, spíše o přijímání, než o projektování lidské situace. Na prvním místě je kladen důraz na svobodu, mír a nenásilí, který je v ostrém kontrastu s totalitními ideologiemi.

Dalším z ústředních témat postmoderního myšlení je problematika lidských práv. Nejde už jen o to hájit práva člověka, ale také ho hájit proti nadvládě trhu, kvůli jednotlivce a proti morálnímu nátlaku. Zdůrazňují se také práva slabých, méně schopných, znevýhodněných. Kulturní pluralismus znamená konec západního etnocentrismu. Vývoj posledních desetiletí svědčí o selhání, o krizi hodnot západní společnosti a o narůstajícím vlivu neevropských kultur. Jedním z hnutí tohoto směru je hnutí za práva žen. Ženě je třeba vrátit místo ve společnosti, které jí patří. Průmyslová revoluce zotročila ženu více než muže a emancipační snahy i radikální feminismus byly spíše karikaturou, než hnutím, které by ženu mohlo osvobodit.⁸ Postmoderní feminismus vidí poslání ženy ve službě životu a záchraně. Uznává rovnost práv muže a ženy, ale respektuje specifiku obou pohlaví. Dalším z trendů

⁸ DOČKAL, J. *Člověk a svět*. 2. pracovní text. vyd. Praha: Éthum, 1999. str. 73

v období postmoderny je i ekologická mentalita a princip trvale udržitelného rozvoje, který nabádá ke střídmosti, zaměřuje se na vztah člověk a příroda. Staví se proti nadvládě ekonomických kritérií v životě, podle kterých se vše stává zbožím a podléhá zákonům trhu. Do postmoderních trendů patří i hledání nové spirituality, která by zaplnila duchovní vakuum vzniklé v důsledku moderního racionalismu, deformujících vlivů ideologií a působení světských i církevních struktur.

3.Současná moderní společnost

Kultura a lidská společnost je součástí vývojového procesu, jehož výsledkem je změna, ta se týká hodnot, názorů a ideologií. Ve třetí části své práce bych ráda charakterizovala čím je typická současná moderní společnost. Na úvod odcitovala známého sociologa a filosofa Zygmunta Baumana a jeho výrokem zároveň zdůvodnila, proč jsem se rozhodla zabývat ve své bakalářské práci současnou společností.

Zygmunt Bauman^{*1}:

„Naše civilizace je první kultura v dějinách, která si necení trvalého, první civilizace, která dokázala rozsekat životy do sérií epizod bez jakýchkoli důsledků a případných závazků. Na věčnosti vůbec nezáleží, pokud není schopna přinést instantní zkušenost. Dlouhodobost je pouze větší balení krátkodobých zážitků, které lze donekonečna přeskupovat a které mají nejasný řád. Nekonečno se zredukovalo na tady a teď, nesmrtelnost na nikdy nekončící recyklování zrodů a úmrtí.

Nechci tím naznačit, že dnes procházíme kulturní krizí. Krize, neustálé překračování a opouštění forem, které již byly vytvořeny, experimentování s formami novými, doposud nevyzkoušenými, je přirozený stav veškeré lidské kultury. Chci říct, že jsme dnes při tomto trvalém překračování mezi dorazili na území, které žádní lidé nikdy neobývali, na území, které lidská civilizace v minulosti považovala za neobyvatelné. V dlouhém příběhu o transcendenci jsme nakonec dospěli do situace, ve které se po věčnosti ani netouží, ani nepůsobí jako nezbytnost, aby se život dal žít. Smrtní lidé se poprvé dokáží bez nesmrtelnosti obejít a nezdá se, že by jim to nějak vadilo.

Znovu opakuji na tom místě jsme nikdy dříve nestáli. Teprve uvidíme, jak se na něm žije a jaké trvalé důsledky takový pobyt přináší.“

^{*1} Zygmunt Bauman (1925) patří k předním světovým sociologům a filosofům. Začal publikovat v Polsku v roce 1959, mezinárodní zájem vzbudila jeho díla Sociologie pro každý den a Ideje, ideály, ideologie. Poté, co se musel v březnu 1968 pod politickým tlakem vzdát místa profesora na Varšavské univerzitě, odešel do emigrace. Zpočátku přednášel v Tel Avivu a Haifě, od roku 1971 spojil svoji profesionální dráhu s univerzitou v Leedsu. Za svou práci *Modernity and the Holocaust* získal prestižní evropské ocenění Amalfi.

V následujících kapitolách se zaměřím na charakteristické rysy současné společnosti jako jsou globalizace, masová kultura a masová komunikace.

3.1 Globalizace

Pro současnou moderní společnost je typická globalizace. Pokusím vysvětlit s čím je spojena, co je její výhodou a nevýhodou.

Globalizační procesy se neobjevují náhle, ze dne na den, ale jejich rozvinutí předchází dlouhá etapa vytváření historických předpokladů. Globalizace je proces, který se v dějinách lidstva začíná zřetelně prosazovat v určitém okamžiku, historicky ne příliš vzdáleném. Děje se tak přibližně na přelomu 18. a 19. století, kdy vrcholí expanze Evropy v kontextu celého světa. Představitelé duchovní kultury, vědci, filosofové, umělci, teologové začínají tuto situaci reflektovat od konce 19. století a pokusy o přesné vědecké vymezení globalizace se objevují v podstatě až v druhé polovině minulého století.⁹

Někteří historikové ekonomie poukazují na dřívější globalizační trendy od obyvatelů Ameriky, Indie a přilehlých oblastí v 15. století, po režimy otevřeného obchodu 20. století, které se rozpadly během světové hospodářské krize ve 30. letech a přispěly k rozpoutání druhé světové války. Současná globalizace je nová a vede k zásadní restrukturalizaci ekonomik a společnosti. Na konci 60. a v polovině 70. let došlo k významným objevům a událostem – revoluci informačních technologií, ekonomické krize kapitalismu i státem řízeného hospodářství a jejich následné restrukturalizaci a rozkvětu nových sociálně-kulturních hnutí, jako například feminismus, hnutí za lidská práva atd.. Vzájemné působení těchto procesů a reakcí vytvořilo novou informační – globální ekonomiku a novou kulturu.

⁹ LEHMANOVÁ, Z a kolektiv. *Aktuální otázky globalizace*. Praha: VŠE, 2003. ISBN 80-245-0621-1

Na současné úrovni poznání pojem globalizace označuje proces vytváření globálních tj. celoplanetárních struktur v jednotlivých oblastech společenského života a lidských činností, zvyšování jejich komplexity a postupné propojování těchto dílčích globálních struktur. V důsledku těchto procesů dochází k vytváření vzájemné závislosti jednotlivých lidských společností, která na planetě žijí a která se v průběhu historického vývoje zformovala do podoby dnešních institucionalizovaných útvarů, zejména národních států. V současném historickém období (v druhé polovině 20. století a na počátku 21. století) se tyto globální struktury začínají formovat. Globalizace souvisí s rostoucí provázaností státních ekonomik, finančních trhů, obchodu, firem, výroby, distribuce a spotřebitelského marketingu. Proces globalizace má dva hnací motory: *Prvním* je technologie, která zrychluje vývoj nových telefonů, počítačů, optických vláken satelitů a dalších způsobů komunikace, jejich propojení s televizí, globálními multimédii, elektronickými burzami pro obchodování s akcemi, obligacemi, měnami, surovinami a globální rozmach elektronického obchodování a internetu.

Druhým je více než dvacet let trvající vlna deregulace, privatizace, liberalizace kapitálových toků, otvírání státních ekonomik, rozšiřování globálního obchodu a růstové politiky založené na vývozu.

Globalizace dala vzniknout nové, moderní masové kultuře o které budu pojednávat v další kapitole.

3.2 Masová kultura

Jedná se o kulturu pro masy, tedy dostupnou a určenou co nejširšímu okruhu lidí. Masová kultura je typickým jevem moderní společnosti, je produktem modernizace i faktorem dalšího rozvoje. Je spjata s procesy industrializace, růstem měst a rozvojem prostředků masové komunikace. Dochází k postupné likvidaci tradičních kultur venkovských a patriarchálních společenství, spolu s kumulací lidí rostou kontakty, ale i anonymita vztahů a jejich odcizení. Roste potřeba informací a komunikací i možností tyto komunikace poskytnout. A to především díky prostředkům masové komunikace. Nejtypičtějším projevy masové komunikace je téměř souběžný prodej velkých nákladů novin, časopisů, knih a masový poslech rozhlasu a televize. Masová kultura se pak odráží především na názorech, postojích a jednání lidí. Vše je výrazně uplatňováno ve prospěch trhu zboží, služeb a idejí.¹⁰

Masová kultura se nejprve rozvinula jako kultura tištěného slova (noviny, časopisy) později se připojil rozhlas, film a televize. Vznik a rozvoj masové kultury byl podmíněn technickým rozvojem, ale i růstem volného času a rozmachem základní vzdělanosti nejširších vrstev. Podstatným znakem masové kultury je její velké rozšíření v populaci a s tím spojená standardizace toho, co je šířeno. Oboje umožnily plně rozvinout masové sdělovací prostředky (masmédia). Ty díky milionovým nákladům, všude dostupnému rozhlasovému a televiznímu signálu, dnes také prostřednictvím video telefonní sítě a možností počítačů pronikají do různorodých oblastí. Orientují se spíše na průměrnou a nižší hladinu schopností kulturního vnímání, konzumu kultury.

Názory na masovou kulturu jsou od počátku velmi protichůdné, od jednoznačně kladných ke zcela negativním. Všeobecná dostupnost masové kultury bývá pozitivně hodnocena jako výraz demokratizace, v níž se stírají sociální hranice vrstev a tříd. Kritici masové kultury poukazují na nebezpečí průměrnosti „stádovitosti“ až likvidace

¹⁰ KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon, 1995. ISBN 80-7058-4532-4

individuality. Člověk je různým způsobem manipulován ve svém myšlení, jednání, stává se masovým člověkem. Je na místě i otázka „úrovně“ masové kultury. Masová kultura je a musí být (právě proto aby, byla masová) srozumitelná a přitažlivá pro široké vrstvy, tj. musí respektovat jejich úroveň vzdělanosti a vkusu.

Obhájci masové kultury přiznávají, že její úroveň není příliš vysoká, ale oponují, že lze i méně náročnou cestou zprostředkovat náročnější díla . Nakonec stále zůstává možnost volby a prostor pro kultivovanější trávení času. Intelektuálně náročnější lidé tedy mohou uspokojit své zájmy jinak a jinde.

Masová kultura bývá často kritizována za to, že jako převážně oddechová a intelektuálně nepříliš náročná odvádí člověka do fiktivního světa, vede ho k pasivnímu konzumu. Obrazy násilí a brutality i přemíry sexu otupují lidské citění, to může vést k tomu, že člověk je povrchní a neváží si skutečně kulturních životních hodnot. Jsou to zvláště komerčně založená masmedia, která usilují o zisk za každou cenu. Masové sdělovací prostředky se současně mohou stát i nástroji ideové a politické manipulace, nástrojem tlaku na formování čistě konzumních orientací a způsobu života.

Obhájci naopak ukazují, že masová kultura je nezbytným prostředníkem odpoutání se od starostí všedního dne, drsnosti života a útočištěm před složitým a odcizeným světem. Kritici naopak připomínají, že právě masmedia jsou jedním z klíčových nástrojů tohoto odcizení. Zastánci oceňují masovou kulturu jako jeden ze zdrojů šíření moderních poznatků a informací. Poukazují na to, že uvedené obrazy násilí a sexu mohou spolupůsobit k vybití agresivních a patologických tlaků společensky neškodným náhradním způsobem (násilí na obrazovce může alespoň částečně tlumit touhu po reálné agresi). V poslední době se však od tohoto výkladu výrazně ustupuje.

Výsledkem působení masové kultury masové chování je podobjící se do jisté míry davovému chování, neprobíhá však u shromážděných v určitém prostoru, je více individualizováno a rozloženo v čase. Patří sem např. nákupní horečky, paniky, fámy

apod. Podobnou charakteristiku mají i módní trendy, mající určité trvání a společenskou akceptaci. Častá je nápodoba mediálních vzorů. Snaha manipulovat veřejné mínění a kontrola toku informací je trvalým faktem moderní společnosti.

Komunikace v masové kultuře se stala základem lidské kultury. Bez komunikace s druhými není člověk schopen rozvinout mentální procesy, jimiž se liší od jiných živočišných druhů. Lidská komunikace umožňuje získávat informace o věcech a událostech v prostoru a čase a zvětšovat objem lidského vědění. Umožňuje překonávat individuální izolovanost. Masová komunikace vznikla v důsledku technologické revoluce v oblasti předávání informací. Je založena na médiích jejichž ovládnutí se stává součástí kontroly sociálního prostoru. Komunikátorem v procesu masového sdělování není jednotlivec, ale specializovaná organizace. Masová média stojí ve službách toho, kdo je kontroluje. Kontrola masových sdělovacích prostředků souvisí se strukturou společnosti a s typem politického režimu.

Obsahy masové komunikace se dělí do tří kategorií:

1. Technicko-instrumentální obsahy. Usnadňují jedinci, jakožto nositeli určité sociální role v těch situacích, v nichž svoji roli vykonává. Nediktují mu přímo, jak má jednat pouze poskytují praktické informace. Dávají mu možnost zvážit varianty a jejich důsledky. Patří sem například předpověď počasí pro řidiče, reklamy na různé zboží, typy na trávení volného času atd.
2. Obecně kognitivní obsahy. Přesahují oblast běžného jednání a nemají bezprostřední vliv na výkon jejich konkrétních rolí. Mají zprostředkovaný dopad, protože ukazují nové vzory jednání, seznamují s novými sociálními situacemi a s novým prostředím a rozšiřují obzor. Patří sem poučné a zábavné pořady všeho druhu.
3. Normativní obsahy. Neobracejí se na člověka jako na nositele jedné role, ale jako na nositele několika rolí. Předepisují mu, jak má tyto role ve společnosti vykonávat. V tom smyslu působí masová média jako činitelé sociální kontroly. Poučují o tom co je dobré a co špatné. Patří sem speciální normy řídící například chování vůči starším, vztahy mezi pohlavími apod.

Předpokladem masové komunikace je technika, umožňující šíření obsahů z jednoho zdroje velkému počtu příjemců. Dalším předpokladem je vytvoření sociálního klimatu. Nejvýrazněji se souběžnost technických a sociálních předpokladů projevila v případě nejstaršího masového média – tisku. Ačkoli tisk jako technický vynález existuje již od 15. století, k masovému rozmachu dochází teprve v první polovině 19. stol. Došlo k němu v zemích které splňovali následující předpoklady:

1. Rozšíření gramotnosti v širších vrstvách.
2. Větší koncentrace potenciálních čtenářů na jednom místě.
3. Demokratizace společnosti vedoucí k vzniku veřejnosti, která má zájem i právo být politicky informována.
4. Nárůst volného času, ve kterém je možno se věnovat sledování hromadných sdělovacích prostředků.

Je pravděpodobné, že kdyby některý z těchto předpokladů nebyl splněn, žádný technický vynález by nebyl schopen stát se masovým prostředkem. Rozšíření každého dalšího prostředku hromadné sdělovací komunikace není jen vázáno na sociální předpoklady, ale také naopak samo se stává zdrojem sociálních proměn. Telefon a telegraf poprvé umožnily, aby zpráva putovala rychleji než posel. Rozhlas, Televize a Internet umocnily proces sociální integrace. Umožnily prakticky každému účastnit se významných událostí přímo v okamžiku, kdy se konají. Zaznamenaly nové způsoby trávení volného času, přispěli ke změně vzorců rodinného chování, rozšířili možnost vzdělání a komunikace.

3.3 Nejistota v postmoderně

V následujících závěrečných částech bych ráda uvedla názory, postřehy, charakteristiky a poznatky současných sociologů. Vyznívají kriticky, možná pesimisticky, nejde však o nastínění katastrofického scénáře lidské společnosti. Tyto postoje by měly vyznít, jako zamyšlení se nad riziky a nejistotami života v současné postmoderní kultuře. Zmíněné rysy vedou též k podezření, že dnes již zaběhlé rámce jednání nezůstanou nadlouho stejné.

Ráda bych zmínila alespoň některé z mnoha faktorů, které jsou důvodem tohoto pocitu nejistoty dnešní doby¹¹:

1. Řád se pokládá za důležitý zpravidla tehdy, když je ztracen, nebo se ztrácí. Po stoletích úhledných rozlišení a jasných úmyslů svět přestal mít viditelnou strukturu a jistotu i jakoukoliv byt' zlověstnou logiku. Politika mocenských bloků, která ještě nedávno vládla světu, naháněla hrůzu kůli příležitostem, které měli a mohli tyto světové velmoci provést. Dnes nás ohrožuje nedostatek konzistence a jasného směřování, jakož i stále zřetelnější neschopnost něco udělat, zmírnit chudobu, zabránit genocidě, nebo zkrotit násilí. Nadchází éra občanských válek.
2. Pak je tu univerzální deregulace - bezpodmínečná prosperita a mravní slepota tržního boje, nespoutaná svoboda, zaručovaná kapitálem a financemi, na úkor všech ostatních svobod. Protrhávání společensky garantovaných záchranných sítí a opomíjení všech jiných, než ekonomických principů. Díky tomu je vzniklá nerovnost mezikontinentální, mezistátní a nejvýrazněji intrasociální opravdu veliká. Národní státy se stále explicitněji zřikají svých tradičních povinností tím, že projekt národního společenství, které mělo ochraňovat univerzální právo na slušný a důstojný život, nahrazují schvalováním trhu jako garanta univerzálního práva na zbohatnutí. Vzniká tak volný pohyb globálních financí, obchodních transakcí a informací, stejně jako neomezená svoboda sledovat své

¹¹ BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Nakladatelství Mladá fronta: 2004. str. 104-108. ISBN 80-204-1195

vlastní cíle. Ať už záměrně, či podvědomě, mezistátní instituce vyvíjejí tlak na všechny své členy i na ostatní státy, aby zrušily všechna omezení, která by mohla zpomalovat volný pohyb kapitálu a omezovat svobodu trhu. Prohlubují se tak citelně rozdíly mezi bohatými a chudými státy. Psychologický dopad všech těchto jevů má velký dosah. Pouze hrstka lidí z nás si může být skutečně jistá tím, že kolem našich domovů, jakkoli se dnes mohou zdát pevně a vzkvétající, neobchází strašidlo zítřejšího pádu. Žádné zaměstnání není zaručené, žádné postavení spolehlivé, žádné dovednosti nemají trvalou hodnotu. Živobytí, společenské postavení, uznání vlastní prospěšnosti a nárok na sebeúctu, to všechno může náhle zmizet, přes noc a bez varování. Podle opatrných a zcela jistě umírněných odhadů žijí v bohaté Evropě zhruba 3 miliony bezdomovců, 20 milionů lidí, kteří ztratili zaměstnání, 30 milionů lidí pod hranicí chudoby.

3. Svě záchranné sítě si dnes člověk opravuje a spřádá sám. Tato druhá linie, kterou kdysi drželi přátelé a rodiny, ve kterých člověk mohl najít úkryt před rány trhu života obecně, se již rozpadli, nebo výrazně prořídli. Zčásti je na vině změněná pragmatika mezilidských vztahů, kterou dnes prostupuje duch konzumerismu a pro kterou Druhý je především potencionálním zdrojem libosti. Ať už je tento nový pragmatismus dobrý k čemukoli, neumí vytvářet trvalá pouta a zcela jistě ne taková, u nichž se předpokládá, že budou trvalá, a s kterými se tak zachází. Jedním je upadání a ztráta sociálních dovedností. Společenské vazby, které lidé kdysi vytvářeli a udržovali s pomocí vlastních zdrojů, nyní zprostředkovávají technologické prostředky, které jsou k dostání na trhu. Pokud tyto prostředky začínají chybět, partneři a skupiny se rozpadají, i když zprvu měli jistou naději na existenci. Nejenom uspokojení individuálních potřeb, nýbrž i trvalost a pružnost týmů a kolektivů je stále závislejší na trhu, takže přesně odráží jeho vrtkavost.
4. Ideový průmysl nám dává pocit radikální nejistoty, pokud jde o materiální a sociální svět, který obýváme. V tomto světě se mezilidské vztahy rozpadají do postupných setkání, osobní identita se třísť v množství masek, životní příběh je série epizod. Žádné zjištění nelze pokládat za jisté a to, co se ví, můžeme

pochopit různými způsoby, přitom žádný způsob není lepší, nebo horší. Kde se dříve hledala jistota, tam dnes podstupování rizik nahrazuje nezlomné sledování cílů. A tak je na světě jen málo věcí, které bychom mohli pokládat za pevné a spolehlivé. Stejně jako vše ostatní se i lidská identita v podobě představy o sobě samém rozštěpila. Člověk už nevytváří svou vlastní identitu postupně a trpělivě, nyní dochází k neustálé řadě nových začátků. Je to onen druh identity, který se hodí do světa, ve kterém je umění zapomínat daleko důležitější, než pamatovat si. Světu, ve kterém se všechny nové věci a noví lidé objevují v zorném poli nehybné kamery pozornosti a kde se sama paměť podobá videokazetě, která se může kdykoli vymazat, aby přijala nové obrazy.

3.4 Život v postmoderně.

Mnohý člověk, zamýšlející se nad dnešní společností cítí pod slupkou bohatství dnešních dnů hluboký vnitřní nepokoj, neklamný důsledek duchovní prázdnoty naší doby. Snažíme se zvýšit produktivitu, dosahujeme nepředstavitelných úspěchů v medicíně, posunujeme technický rozvoj. Technika na níž tolik lpíme, však sama o sobě není schopna dát nám odpověď, recept na to jak žít, jednat a cítit, že náš život je smysluplný. Nedokážeme si uvědomit co vlastně chceme, nebo co bychom chtít měli. Člověku se nechce věřit, že svůj poměrně krátký život žije jen proto, aby montoval součásti u běžícího pásu a nebo promarnil svůj život v bezduchem konzumu u televize. Tyto role ovšem většinou přijímáme. Společnost, založená na ekonomických principech vytváří cosi jako normalizovaný vkus. Sdělovací prostředky předkládají hotová schémata myšlenek, která odpovídají normám společnosti a ukazují v podstatě černobílý pohled na svět. Pohodlný mozek současného konzumenta je ochotný pasivně převzít šablony vnucované společností. Přijímá tím cizí životní vzor, který obsahuje všechno co lze zahrnout do modelu zámožného člověka průmyslově-konzumní společnosti. Vytrácí se tím život sám a je nahrazován potřebou mít a vlastnit. Svobodnou volbu zastoupil výběr zboží, lidské potřeby nahradila potřeba koupě, přitom ani na výběr zboží nemáme mnohdy

bezprostřední vliv. Výběr nám vnucuje skrytá a otevřená reklama. Naše nákupy odpovídají vžitému životnímu stylu na jednotlivých stupních společenského žebříčku.¹²

Utrácíme hromadu peněz jen proto, že musíme reprezentovat svou pozici a zámožnost. Pojem bídy a nedostatku se stává relativním. Společnost dokázala vnutit pocit chudoby i člověku, kterému k životu nic neschází. Kdysi byl tento pojem zcela jednoznačný, chudoba byla rozdílem mezi tím, co člověk ke své existenci potřeboval a tím co se podařilo pro jeho obživu vydobýt. Dnes klesla chudoba na rozdíl mezi tím co už máme a tím co bychom mít chtěli popřípadě tím co, již mají naši sousedé. Lidé oblouzení možnostmi dnešního světa duševně trpí, spatří-li rozmanitější majetek ostatních. Toto utrpení se zpravidla rodí ze základního duchovního nedostatku naší doby. Nemáme jiné, atraktivnější cíle, potřeby a touhy po naplnění osobnosti.

Co přináší náš konzumní způsob života? Jakmile za cenu hmotného bohatství opustíme rovinu plného, důstojného života a jakmile vypudíme ze své duše všechna vyšší měřítka, začínáme svou zdeformovanou existenci platit vnitřní prázdnotou. Dostavuje se deprese, úzkost. A odtud k drogám, hlučným zábavám a štvanicím za novými prožitky. Tento úprk před sebou samým se neobejde bez psychofarmak, povznesení mysli začíná člověk nahrazovat eufórií vyvolanou halucinogeny.

3.5 Pohled biologa a sociologa na současnou společnost

V následující kapitole bych ráda uvedla jaký pohled na současnou společnost mají dle mého názoru dvě z největších vědeckých osobností a to biolog *Konrád Lorenz* a sociolog *Erich Fromm*. Uvádím je, protože jsem s jejich pohledem ztotožněna.

¹² Honzák R, Novotná V. *Krize v životě, život v krizi*. Praha: Road, 1994. ISBN 80-2561-45-2

Konrád Lorenz (1903 – 1989) byl jedním z nejvýznamnějších biologů 20. století. Ve své knize „Osm smrtelných hříchů“ shrnuje patologické projevy současné lidské společnosti do osmi rozdílných, ale vzájemně souvisejících procesů¹³:

1. Přelidnění Země, které nás přemírou sociálních kontaktů nutí stranit se jeden druhého způsobem v podstatě nelidským a které hrozí zničit nejen naši civilizaci, ale i lidstvo jako celek.
2. Pustošení přírodního prostředí . Je ničeno nejen to, čím jsme obklopeni a v čem žijeme, ale mizí úcta a respekt člověka vůči kráse a velikosti stvoření, jež člověka přesahuje.
3. Závod člověka se sebou samým, který k naší společné zkáze stále urychluje technologický vývoj, který činí lidi slepými vůči všem skutečným hodnotám a okrádá je o čas k zamyšlení se nad sebou samým.
4. Mizení všech silných citů působené změkčilostí. Pokroky v technologii a farmakologii podporují neschopnost snášet i tu nejmenší nelibost. Lidé tak ztrácejí schopnost prožívat radost, které je možno dosáhnout jen po trpké námaze při zdolávání překážek. Přirozené konstantní vlny utrpení a radosti se rozplývají do pocitů nevýslovné nudy.
5. Genetický úpadek. Kromě přirozeného citu pro spravedlnost a některých tradičních představ o tom, co je správné a co nesprávné, neexistují v moderní civilizaci žádné faktory, které by rozvíjeli a zachovávaly normy sociálního chování.
6. Rozchod s tradicí. Bylo dosaženo kritického bodu, kdy mladší generace již není schopna dorozumět se se starší, jako by byla cizí etnickou skupinou. Příčiny této poruchy identifikace leží především v nedostatku kontaktu dětí s rodiči už od nejranějšího dětství, stále se zrychlujícím nárůstem informací, zvětšující se kulturní mezerou.
7. Rostoucí poddajnost lidí vůči doktrínám. Vzrůst počtu lidí v rámci jedné kulturní skupiny spolu s rostoucími technickými možnostmi ovlivňování veřejného mínění vedou k názorové uniformitě, jaká nemá v dějinách lidstva obdoby. Už dnes bývá jedinec, který se vyhýbá vlivu hromadných sdělovacích prostředků považován

¹³ LORENZ, K. Osm Smrtelných hříchů. Praha: Pyramida, 1990. str. 8. ISBN 80-6942-85-2

za nenormálního. Veškeré okrádání člověka o jeho individualitu vítají všichni ti, kdo chtějí manipulovat velkými masami lidí. Výzkumy veřejného mnění, reklama, důmyslně zaměřené módní trendy pomáhají velkovýrobci a úředníkům získávat moc nad masami.

8. Vyzbrojení lidstva nukleárními zbraněmi a ostatními zbraněmi s dosud nepředvídatelnými účinky.

Erich Fromm (1890 – 1980) psycholog a sociolog působil na mnoha univerzitách a vědeckých pracovištích po celém světě, zejména u USA. Vyjadřoval se k závažným otázkám člověka a lidské společnosti. Jeho kniha *Mít, nebo být* je reakcí na problémy světa ve 2. Polovině 20. století.

„Výsledky průmyslového pokroku, rozvoje vědy a techniky v minulém i našem století vedly k iluzi, že lidstvo je na cestě k neomezené produkci a spotřebě, že technika dělá lidi všemohoucími, věda vševědoucími. Chtěli jsme se na této cestě stát bohy, nejvyššími bytostmi, které mohou vytvořit druhý svět a zacházet s přírodním bohatstvím jenom jako s materiálem pro stavbu svého nového výtvaru.“ Neomezené uspokojování všech tužeb nevede k blahu, ani není cestou ke štěstí nebo maximu rozkoše. Místo, abychom se stali svobodnými, stali jsme se ve skutečnosti kolečky byrokratického stroje, zmanipulovanými vládami, průmyslem i masovými komerčními prostředky, které jsou právě pod kontrolou, vlády a průmyslu. Ekonomický růst zůstal omezen na bohaté země a propast mezi bohatými a chudými se stále prohlubuje. Technický pokrok způsobil nejrůznější ekologická ohrožení včetně rizika nukleární války, což obojí může ukončit veškerou civilizaci a možná veškerý život.“¹⁴

K nenaplnění velké iluze o všeobecné prosperitě a blahobytu přispěli podle Fromma dva základní chybné předpoklady:

¹⁴ FROMM, E. *Mít, nebo být*, Praha : Naše vojsko, 1992. str. 9-10.

- Cílem života je štěstí, tj. maximum rozkoše, definované jako uspokojování všech přání nebo subjektivních potřeb, které může člověk pociťovat.
- Egoismus, sobectví a chamtivost, jakožto vlastností, které systém musí podporovat, aby vůbec fungoval, vedou k harmonii a míru.

Východiskem předchozích úvah a vlastně obsahem celé knihy je charakteristika analýz dvou základních životních postojů – vlastnění a bytí: „Vlastnění a bytí jsou dva základní způsoby prožívání, respektive síly, které určují rozdíly mezi charaktery jednotlivců i mezi různými typy společenského charakteru.“

Jde o dva způsoby existence, dva odlišné druhy orientace ve světě dvě odlišné charakterové struktury, z nichž ten, který převládá určuje celek lidského myšlení, cítění a jednání.

Bytí je způsob existence, v němž nic nemusíme mít, po ničem netoužíme, ale jsme naplněni radostí, užíváme svých schopností tvořit. Vlastnění znamená, že náš vztah ke světu je vztahem přivlastňovacím a majetnickým. Chceme učinit každého a všechno včetně sebe sama svým majetkem. Nejdůležitější formou vlastnění v dnešních průmyslových společnostech je konzumování. Snižuje strach, protože to, co jsem konzumoval, mi nemůže být odebráno, ale nutí mne také, abych konzumoval stále více, protože to, co jsem již jednou spotřeboval, mne přestává uspokojovat. Moderní konzumenti se mohou docela dobře ztotožnit s rovnicí: já jsem = co mám a co konzumuji.

„Žijeme ve společnosti, která se úplně upsala honbě za majetkem a ziskem. Setkáváme se jen zřídka s příklady orientace na bytí a pochopit, že vlastnění je jen jednou z možných orientací. A přece oba tyto pojmy mají své kořeny v lidské zkušenosti, oba se odrážejí v našem každodenním životě.“

Současná společnost je podle Fromma založena na soukromém vlastnictví majetku, na zisku a moci. Smyslem se nestává majetek sám, ale majetnický způsob života. Vlastnictví se rozšiřuje na přátele, partnery, zdraví, práci, umění, dokonce i na víru a Boha.

3.6 Další vývoj společnosti

Dějiny kultura i společnost se neustále mění a vyvíjí. Nelze říci, která etapa v lidských dějinách byla horší, či lepší. Všechny etapy byli specifické a měli svou ideologii, víru, hodnoty názory a pravidla. Doba ve které žijeme je jedinečná a nikdy se nebude opakovat. Má svoje klady i zápory. Mnohdy si člověk klade otázku, jak to bude na zemi vypadat třeba za sto let. Odhadnout budoucnost je ovšem těžké, ne-li nereálné. Přesto jsem se do poslední kapitoly rozhodla zařadit odhad Evropského institutu pro výzkum civilizace s prognózou vývoje v letech 2000 -3000.

THE EUROPEAN RESEARCH INSTITUTE FOR CIVILIZATION
EVROPSKÝ INSTITUT PRO VÝZKUM CIVILIZACE
GROUP PRAGUE / SKUPINA PRAHA

Vývoj společnosti v Evropě v letech 2000 - 3000¹⁵

Od počátku 21. stol. se urychlil proces vývoje jednotlivých národů směrem k jejich sbližování, prolínání, integraci a ke sjednocování jednotlivých etnik. V této době se začala formovat společná celoevropská kultura založená na vědeckotechnickém rozvoji a na pokroku ve všech oblastech lidského poznání. (počátek 21. st. epocha objevování a vynalézání, první objevy v kosmu, využívání přírodních zdrojů Země, počátky genetiky, počátky hledání alternativních zdrojů energií, snahy o trvale udržitelný rozvoj společnosti.) Vytvořena síť umožňující globální

¹⁵ Evropský institut pro výzkum civilizace. Skupina Praha. Dostupné na WWW: http://www.korunka.gns.cz/eric/vyvoj_spolecnosti.htm

komunikaci všem lidem bez jakéhokoliv omezení, zároveň probíhala hluboká krize společnosti a kumulace problémů. Zvětšovaly se rozdíly v životní úrovni jednotlivých společenských tříd, kriminalita, drogové závislosti, vzájemné odcizení lidí, rozvoj náboženských sekt, přírodní katastrofy.

Okolo r. 2500 byl vytvořen jeden celoevropský mnohonárodnostní celek (to znamenalo zánik rozdílů mezi evropskými etniky, národy, vznik nového národa Evropanů. Poznání a pochopení řady přírodních procesů vedlo k zániku tradičních náboženství, úcta k přírodě a vzájemná pokora se stala hlavním zákonem. Postupně byly odstraněny války jako způsob řešení národnostních konfliktů, úzká spolupráce s dalšími světadíly, spojení vědy, techniky a umění jako nástroje pro další rozvoj společnosti, pochopení lékařství, léčí se příčiny nemocí, ne jejich následky, tím je zahájeno ozdravení společnosti, vymícení AIDS, příčin drog. závislostí, odmítnutí genetického inženýrství, snížení spotřeby a zjednodušení života (postkonzumní civilizace), rodina - obnova tradiční rodiny - návrat k tradičním hodnotám, život v souladu s přírodou, pokračuje celoevropské zkoumání příčin globálního oteplování, účinné předcházení přírodním katastrofám. Osobní vlastnictví, třídy, stát - hledání nového systému vlády, uspořádání státu, nových typů vlastnictví Komunikace - pozitivní využití vznikl společný úkol Hledání souladu života lidí se zákony přírody.

Od r. 2500 zahájení procesu vývoje globálního etnika (národa), odmítání závislosti na technice, hledání nových duchovních zdrojů, hledání původní identity, obrát lidí do sebe a následkem toho zájem o hledání vlastní identity, zároveň duchovní propojení s vesmírem, řada vědních oborů ztrácí smysl, nové mimoverbální způsoby komunikace, vývoj rozšířeného vnímání a vzájemného cítění, nové způsoby obnovy přírodních energií, zánik internetu jako globální komunikační sítě, mimosmyslové vnímání jako prostředek ke komunikaci, zájem o historii před-pan-evropského období.

ZÁVĚR:

Ve své bakalářské práci jsem se snažila ukázat, jak kultura ovlivňuje jedince v jeho hodnotách, názorech a způsobu života. Jak se člověk prostřednictvím společnosti stává kulturní bytostí. Dále jsem se zabývala kulturními proměnami a tím co je jejich příčinou. Největší pozornost jsem ve své práci věnovala současné postmoderní společnosti a její charakteristice. Snažila jsem se i o to, abych vyzvedla faktory dnešní moderny, které mohou být pro člověka svým způsobem ohrožující. Mým cílem nebyla kritika, ani pokus o dospění k nějakému pevnému závěru, šlo mi o zamyšlení se nad dnešní společností.

Slovy již několikrát zmiňovaného Zygmunta Baumana: „ *Na tomto místě jsme nikdy dříve nestáli. Teprve uvidíme, jak se na něm žije a jaké troyalé důsledky takový pobyt přináší.*“¹⁶ Rozhodně se nedomnívám, že obraz dnešní kultury je výsledkem úpadku lidské společnosti. V každém z období, kterými lidstvo prošlo by se jistě našla pozitiva i negativa. Jak vyplynulo z názoru významných sociologů, nynější kultura se vyznačuje bezmeznou, vytouženou svobodou, která si s sebou, jako svou daň bere pocit stability a jistoty. Mnohdy ho zaměňuje za konzum, potřebu vlastnit a určitou duchovní prázdnost. Avšak z dnešní společnosti se zatím rozhodně nevytratily pojmy jako humanita, altruismus, svoboda, empatie, právo na vlastní život, láska a mnoho dalších, vlastností a postojů, na kterých by lidská společnost stát měla.

¹⁶BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Nakladatelství Mladá fronta: 2004. titulní strana. ISBN 80-204-1195

Seznam použité literatury:

BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Nakladatelství Mladá fronta: 2004. ISBN 80-204-1195

BELL, D. *Kulturní rozpory kapitalismu*. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-84-2

DOČKAL, J. *Člověk a svět*. 2. pracovní text. vyd. Praha: Éthum, 1999.

Evropský institut pro výzkum civilizace. Skupina Praha. Dostupné na WWW:
http://www.korunka.gns.cz/eric/vyvoj_spolecnosti.htm

FROMM, E. *Mít, nebo být*, Praha : Naše vojsko, 1992.

GELNER, E. *Pluh, meč a kniha*. Brno: 2001. ISBN 80-85959-87-9

HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-7125-057-3.

HONZÁK, R., NOVOTNÁ, V.. *Krize v životě, život v krizi*. Praha: Road, 1994.
ISBN 80-2561-45-2.

KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon, 1995. ISBN 80-85850-06-0.

KOLEKTIV autorů *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.

LEHMANOVÁ, Z. a kolektiv. *Aktuální otázky globalizace*. Praha: VŠE, 2003. ISBN 80-245-0621-1.

LORENZ, K. *Osm Smrtných hříchů*. Praha: Pyramida, 1990. str. 8. ISBN 80-6942-85-2.

PONGS, A. *V jaké společnosti vlastně žijeme?* Praha: ISV 2000. ISBN 80-85866-59-5.

SCRUTON, R. *Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře* .Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-1013-0.

THOMSON, J.B. *Média a Modernita*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0652-6.

Seznam příloh:

I. V jaké společnosti vlastně žijeme.....43

II. Nejvýznamější objevy a vynálezy od 15. století do 19. století.....53

III. Abstract.....54

...která se v minulosti pokoušela rozšířit vzdělávací příležitosti pro všechny své občany. V jaké společnosti žijeme? Jak bychom mohli společnost v budoucnu...

...která se v minulosti pokoušela rozšířit vzdělávací příležitosti pro všechny své občany.

...která se v minulosti pokoušela rozšířit vzdělávací příležitosti pro všechny své občany. V jaké společnosti žijeme? Jak bychom mohli společnost v budoucnu...

V jaké společnosti žijeme?

...která se v minulosti pokoušela rozšířit vzdělávací příležitosti pro všechny své občany. V jaké společnosti žijeme? Jak bychom mohli společnost v budoucnu...

...která se v minulosti pokoušela rozšířit vzdělávací příležitosti pro všechny své občany.

...která se v minulosti pokoušela rozšířit vzdělávací příležitosti pro všechny své občany. V jaké společnosti žijeme? Jak bychom mohli společnost v budoucnu...

...která se v minulosti pokoušela rozšířit vzdělávací příležitosti pro všechny své občany.

Příloha I.

V jaké společnosti vlastně žijeme?

V závěrečné příloze bych ráda uvedla a citovala názory mezinárodně uznávaných odborníků zabývajících se společností (sociologové, politologové, filozofové), kteří se v minulosti pokoušeli zcela rozdílnými způsoby popsat předmět svého zkoumání. Ústředními otázkami poslední kapitoly jsou - „V jaké společnosti vlastně žijeme?“ a „Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?“¹⁰

Martin Albrow

Martin Albrow, narodil se roku 1937, je profesorem sociálních věd na Roehampton Institute v Londýně a hostujícím profesorem na London School of Economics. Ústřední témata jeho bádání představují globalizace a sociologické teorie.

V jaké společnosti žijeme?

„Žijeme v lidské společnosti, která je společností zcela zvláštní a žijeme v současnosti. Jak tuto společnost blíže definujeme záleží na tom, jak ji vidíme my sami. To „my“ je doposud neprozkoumaný předpoklad pro všechny diskuse o druhu naší společnosti. Kdo jsme to „my“? Podle mého mínění ono „my“ znamená lidskou společnost.“

Jak bude vypadat společnost budoucnosti?

„To se dá jen velmi těžko odhadnout. Záleží na tom, jak definujeme zítřek. Docela jistě si umíme představit, že nadále se budou ohromným tempem rozvíjet informační technologie. Co však nelze tak jednoduše předpovědět, je dopad ekonomických a politických změn v průběhu příštích deseti, nebo dvacet let. Před dvěma desetiletími bychom si naši dnešní situaci, ten dalekosáhlý pokrok v různých oblastech, vůbec nedokázali představit.“

¹⁰ PONGS, A. *V jaké společnosti vlastně žijeme?* Praha: ISV 2000. ISBN 80-85866-59-5

„V každodenním životě však můžeme podle mého názoru předvídat celou řadu věcí. A jsem si jist, že rozvoj informačních technologií nám bude otvírat stále nové možnosti. Budeme prožívat život mnohem intenzivněji. Standardizovaný život, který doposud určovalo naše sociální prostředí a okolnosti našeho narození, bude stále větší měrou nahrazován různorodostí životních zvyklostí. Na globální politické úrovni se vztahy mezi západními a východními zeměmi pravděpodobně již velmi brzy ocitnou v kritické situaci.“

Ulrich Beck

Ulrich Beck se narodil roku 1944, je profesorem sociologie na Univerzitě v Mnichově a čestným profesorem na London School of Economics. Při své výzkumné práci se kromě témat, jako je práce, technika a ekologie, zabývá především analýzou sociálních nerovností a zkoumáním procesu modernizace.

V jaké společnosti žijeme?

„Žijeme ve společnosti bez pojmů, jejíž klíčové pojmy je třeba znovu definovat. A proto stále ještě věřím, že pojem „světová riziková společnost“ může být klíčem k většímu porozumění. Důležité termíny jsou individualizace, globalizace a reflexní modernizace. Jistota a riziko byly všude nahrazeny rizikem.“

Jak bude vypadat společnost budoucnosti?

„To nedokáže nikdo říct. Vyprodukujeme však pomocí menšího množství práce větší množství materiálních statků. To znamená, že musíme vzhledem k problémům způsobeným nedostatkem práce načrtnout obrysy nové společnosti, ve které právo na nesouvislou práci za mzdu otevře nový svobodný prostor pro vlastní aktivity, volný čas, politickou činnost, domácí povinnosti a pro všechny – tedy i pro muže. Je třeba se vypořádat i s dalšími problémy, musíme prosadit řešení ekologických krizí a umožnit – vzhledem k individualizaci – kolektivně závazná politická rozhodnutí. Zda

se to všechno povede? V každém případě stojíme před alternativou - úpadek či politická obnova. Pravděpodobně zažijeme obojí zároveň.

Daniel Bell

Narodil se roku 1919, byl profesorem sociologie na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a na Harvardské univerzitě v Cambridgi a působil jako významný publicista.

Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?

„Společnost není žádný monolitický blok, žádný strukturálně propojený celek, a proto ani neexistuje něco jako společenská budoucnost. Budoucností máme totiž pokaždé na mysli budoucnost něčeho. Prognóza je možná jen tehdy, máme-li přesné vědomosti o tom co předpovídáme, když například určité věci pravidelně opakují, když lze klíčový předmět zkoumání ohraničit v čase a prostoru. V souvislosti se společností nám chybí přesné pochopení souvislostí. Existuje jen málo spolehlivých záchytných bodů, na jejichž základě bychom mohli společnost budoucnosti popsat.“

Ralf Dahrendorf

Narozen roku 1929, byl profesorem sociologie na univerzitách v Hamburku a Kostnici. Předsedou Německé sociologické společnosti, ředitelem London School of Economics. Poslancem za FDP v německém parlamentu a člen komise Evropského společenství v Bruselu.

V jaké společnosti žijeme?

Žijeme stále především v moderní společnosti. Její podstatou je skutečnost, že důležitý je jedinec a jím vědomě uzavřené smluvní vztahy, a ne původ, nebo zděděné postavení.

Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?

„Řekl bych, že se nebude příliš odlišovat od té dnešní. To je jako s počasím. Vždy je nejspolehlivější předpovědí, že zítra bude stejně jako dnes. Strefíte se v 80 procentech všech případů, což u prognózy není vůbec špatné.“

Petr Gross

Narozen roku 1941, je profesorem sociologie na univerzitě v St. Gallenu ve Švýcarsku, Vysoké škole pro společenské, právní a sociální vědy. Ústředními tématy jeho práce jsou - modernizace, management, trendy a teorie individualizace.

V jaké společnosti žijeme?

„Na otázku, jaká je vlastní společnost, tedy společnost, která doutná pod povrchem, lze odpovědět jen obtížně. Svůj popis společnosti jsem nazval „společnost mnoha příležitostí“ a myslím si, že jsem vystihl hlavní aspekt moderní doby. Jde totiž o společnost, která kolosálním způsobem vytváří ve všech oblastech života nejrůznější možnosti: od cestovních destinací, přes programy televize až po partnerské vztahy. Společnost mnoha příležitostí přirozeně není realizována všude stejnou měrou. Je potencionální, virtuální nebo spirituální, avšak globální. Všichni žijeme ve společnosti mnoha příležitostí. Ta se probouzí k životu, dokážeme-li skutečnost představit i jiným způsobem. Už neusilujeme, slovy Sorena Kierkegaarda, o nezbytnosti, ale možnosti, které se před námi definují, jako když listujeme katalogem zboží. To je počátek moderní doby.“

Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?

„Nic, není, budu-li parafrázovat Niklase Luhmanna, tak jisté, jako nejistá budoucnost. Protože je zde více autonomních aktérů, než dříve, je těžké předpovědět, jaká bude společnost v budoucnosti. Čím je společnost individualizovanější, čím víc se mohou jedinci rozhodovat sami, tím víc bude nejistá. Otevřené, svobodomyšlné společnosti jsou manévrovacími prostory autonomie a stávají se tak méně nejisté.“

Alespoň to je jisté. Pro mě tedy otázka nezní, jak bude vypadat společnost budoucnosti, ale jak se můžeme proti nejisté budoucnosti již nyní obrnit a vyzbrojit.“

Wilhelm Heitmeyer

Narozen v roce 1945, je profesorem socializace na univerzitě v Bielefeldu. Ve své výzkumné práci se zabývá tématy jako pravicový extremismus, etnicko-kulturní konflikty, Xenofobie a násilí..

V jaké společnosti vlastně žijeme?

„ Na tuto otázku se nedá snadno odpovědět, museli bychom totiž vymezit pojem společnost. Sociologové se v zásadě zabývají jen určitými částmi společnosti. Nezajímá mě však samotný pojem společnost, ale dynamika integrace a dezintegrace společnosti. Je to způsobeno tím, že se zabývám především různými formami násilí. Moje teze zní, že žijeme ve stále silněji dezintegrované společnosti a z toho vyplývá velká část násilí. Radikalizace integračních problémů v moderní společnosti často spočívá v tom, že neexistuje konfliktní kultura, ale společnost v první řadě vyklízí konfliktům pole. A to je velký problém, protože konfliktů je víc než dost, veřejně se však o nich nedebatuje, nýbrž se zamlčují na úkor rostoucích počtů skupin.“

Jak bude vypadat společnost budoucnosti?

„S prognózami je to komplikované, naštěstí byly dosavadní sociologické prognózy nesprávné. Myslím si však, že jsme na cestě uskutečnili to, co se obvykle rozumí pod pojmem „sociální darwinismus“. Silní budou dominovat, zatímco slabí budou jen přihlížet. Stěží věřím tomu, že se vzmáhající se kapitalismus podaří udržet v mezích. Proto nejsem nijak zvlášť optimistický. Jakým způsobem má pod tímto tlakem vyrůst nový potenciál solidarity, mi teď není vůbec jasné.“

Claus Leggwie

Claus Leggwie, narozen 1950, je profesorem politických věd na Liebigově univerzitě v Giessenu. Kromě toho je členem Rady pro migraci. Vedle témat přistěhovalectví a multikulturní společnost se zabývá pravicovým radikalismem a neokonzervatismem. Politickou komunikací v nových médiích a soudobými dějinami

V jaké společnosti vlastně žijeme?

„ Myslím, že ve vysloveně napínavé. Od roku 1989 se svět stal svobodnější, otevřenější a více vzrušující. To platí i pro kulturní pluralismus alias multikulturalitu.“

Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?

„ Pokud budeme mít štěstí, tak přibližně, jako dnes, s několika podstatnými zlepšeními.“

Armin Nassehi

Armin Nassehi, narozen v roce 1960, je profesorem sociologie na univerzitě Ludwiga Maximiliana. Jeho stěžejními tématy jsou - sociologická teorie, teorie společnosti, migrační sociologie, biografický výzkum, sociologická tenatologie.

V jaké společnosti žijeme?

„ Pokud by bylo možné odpovědět jednou větou, nebylo by sociologii třeba. Máme-li najít popis moderní doby, postmoderny, současnosti, nebo jak to chceme nazývat, pak je to tak, že žádný jednoznačný popis neexistuje. Společnost - to by mohl být krycí název pro zápas o tento význam. Pojem společnost byl proto při vši běžné vědecké fundovanosti a tradici předmětu pro sociologii vždy nejasný a sporný. Pravděpodobně sotva existuje jiná vědecká disciplína, která by byla tak propojena se svým předmětem, jako sociologie. Její předmět není k dispozici pozitivně, ale jen sebereflexivně. Proto je nepoměrně jednodušší zabývat se výlučně jednotlivými jevy, s omezenými horizonty a otázkami a nechat problém společnosti zcela stranou, protože

pak může být alespoň simulováno epistemologické oddělení poznání a předmětu . A tím jsme se dostali k diskusi o teorii – Existuje společnost, kterou by sociologové jako společnost nedefinovali? Já myslím, že ne. Pokud je moderní doba výmyslem moderní společnosti, která je nucena sama sebe jako společnost vnímat.“

Jak bude vypadat společnost budoucnosti?

„To nikdo neví a nebude to vědět nikdo ani zítra. Netroufám si na prognózu, nanejvýš mohu formulovat obavy. Pokud by se například národním státům nepodařilo uznat své vlastní hranice jako zdroj jednání, obávám se, že nás globalizační procesy skutečně povedou zpět do evropského tribalismu 19. století. Jinou obavu vidím v tom, že v razantně se měnící světové společnosti řešíme nové problémy starými politickými prostředky, které nám někdy předstírají vesnickou idylu systému 19. století.“

Claus Offe

Claus Offe, narozen v roce 1940, je profesorem politologie na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Těžiště jeho práce tvoří – teorie blahobytu, politická sociologie, politická teorie, sociální struktura a sociální změny.

V jaké společnosti vlastně žijeme?

„Srňka, veverka a pavouk žijí všichni ve stejném lese. Nemá smysl popisovat les, protože jej všichni tři vnímají jako své speciální životní prostředí. Ale tím se vyhýbám otázce. Tedy – žijeme v demokratické, kapitalistické, postindustriální společnosti. Žijeme v národním státě, ale také v Evropě. Určitě žijeme ve stále pluralitnější společnosti diferencované podle bohatství, životních šancí, regionálních tradic a kulturní orientace. To jsou věci, které sociologa na tuto otázku napadnou nejdříve.“

Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?

„Jak to mám vědět? Nepatřím k těm, kteří by dělali tu chybu, že vyloučí překvapení. Jeden z představitelů FDP jednou řekl, že s překvapením se nemá počítat. To patří

k podstatě překvapení, že s nimi nemůžeme počítat, ale přesto se pak vyskytnou. K podstatě společnosti patří, že ve svém historickém vývoji, ale i v malém rozsahu běžně přináší překvapení, často i nepříjemná. Proto nemá v oblasti takzvané futurologie nebo proroctví věcí budoucích toto mnoho co říci. Nevím, jak bude vypadat budoucí společnost, doufejme, že ne hůře než ta dnešní.“

Gerhard Schulze

Gerhard Schulze, narozen v roce 1944, je profesorem metodicky empirického sociologického výzkumu na Univerzitě Otto Fridricha v Bamberku.

V jaké společnosti vlastně žijeme?

„Byl bych špatný sociolog, kdybych znal odpověď. Tuto otázku si kladu neustále. Spíš bych mohl odpovědět v jaké společnosti nežijeme, neboť minulost chápu lépe, než přítomnost. Tenkrát jsem společnost, kterou dnes chápu, také nechápal. Jisté je jen jedno: Žijeme ve společnosti, která se nachází v kolektivním procesu učení, který bude lidi informovat o tom, že to, co se naučili v minulosti, již nelze použít.“

Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?

„Nemám žádnou vizi ve formě „věčného města“ ve formě „dokonání dějin“, nebo ve formě „světského ducha přicházejícího k sobě“. Vidím nás na věčné pouti, na které budeme muset řešit neustále stejné problémy. Existují tři úkoly, které se v běhu našich dějin objevují stále znovu. Musíme si nejdříve vytvořit podmínky vůbec moci žít, vytvořit si tedy prostor možností. Za druhé si musíme zorganizovat naše soužití v tomto prostoru množství a za třetí dojít k úspěšným formám orientace. Všeobecně viděno zůstávají tři hlavní problémy vždy stejné. Protože se s našimi pokusy řešení ale stále katapultujeme do nových horizontů, nemůže existovat trvalé řešení. Já očekávám, že se změní pořadí problémů. Poté co bylo v posledních dvou letech stále více posouváno do popřední téma prostoru možností, přichází nyní čas, ve kterém stojí v centru otázky soužití a orientace.“

Wolfgang Welsch

Wolfgang Welsch, narozen 1946, je profesorem filozofie na univerzitě Fridricha Schillera v Jeně. Těžištěm jeho výzkumu jsou racionalita a rozum, filozofie kultury, filozofická estetika, teorie umění a filozofie 20. století.

V jaké společnosti vlastně žijeme?

„Ve společnosti přechodu. To zní samozřejmě trochu záhadně. Myslím, že společnost, nejen západního typu se nachází na cestě, kterou označuji výrazem „transkulturní“. Základní myšlenkou je, že kulturní formace jednotlivců, a tím také struktura společnosti po celém světě, se stále více stává nezávislou na národních formacích. S tímto přechodem od homogenní ke smíšené společnosti spojuji určité naděje.“

Jak bude vypadat společnost budoucnosti?

„Mohu samozřejmě vyslovit pouze prognózu a troufnu si na nadějnou. Budoucí společnost bude transkulturní. Co tím myslím, můžeme možná objasnit v interview. V tomto okamžiku pouze toto – jsme zvyklí ptát se ostatních lidí, odkud pocházejí. Očekáváme národní charaktery, ne individua. Mým snem by bylo žít ve světě, kde by tomu již tak nebylo, kde by se lidé doudili jen podle toho, jací jsou a ne odkud jsou.“

Helmut Willke

Helmut Wilke, narozen 1945, je profesorem sociologie na univerzitě v Bielefeldu. Hlavními oblastmi jeho práce jsou teorie systémů, státu a řízení a management vědění .

V jaké společnosti vlastně žijeme?

„Žijeme v přechodné společnosti jako vždy. Žijeme v přechodové fázi od tayloristicky formované industriální společnosti s výrobními faktory, jako jsou půda,

práce a kapitál, ke společnosti vědění, ve které jsou dominantní faktory vědění a expertizy.“

Jak bude vypadat společnost v budoucnosti?

„To nemůže vědět nikdo, ale může očekávat, že přechod od industriálních struktur ke strukturám, jejichž základ tvoří vědění, ke globalizaci, digitalizaci a opírání se o vědění, bude charakterizovat základní rysy společnosti budoucnosti. Oddělení od těla, ducha a reálného člověka bude vytvářet více, než dříve možnosti, ale i konflikty. Vidíme dnes již, že velká nutnost výchovy a vzdělání, školení, neustálého dalšího vzdělání mladých i dospělých lidí nutí k duševní práci. S důsledkem, že ostatní činnosti člověka - pohyb, dovádění, tělesná aktivita, utkávání se s reálnými lidmi a předměty, přijdou zkrátka. Toto odhmotnění a virtualizace života bude zároveň se šancemi a novými možnostmi i deprivace a ztráty, jejichž důsledky ještě neznáme.

Příloha II.**Nejvýznamější objevy a vynálezy od 15. století do 19. století**

1445 - Vynález knihtisku - Gutnberg

1492 - Objevení Ameriky

1543 - Mikoláš Koperník - heliocentrismus

2. pol. 17. stol - Newtonovy práce z matematiky a fyziky

1776 - Vynález parního stroje

50. a 60. léta 19. stol. - Maxwellovy rovnice, počátek moderní elektrodynamiky a teorie elektromagnetického pole

1859 - Charles Darwin dílo: O vzniku druhů přírodním výběrem - nový pohled na postavení

člověka v přírodě

1866 - Mendelovy zákony dědičnosti.

80. a 90. léta 19. stol - Pausterovy objevy - počátek očkování

1896 - Henri Becquerel - objev přírodní radioaktivity mění pohled na strukturu hmoty

1905 - Einstein odvozuje základní vztahy speciální teorie relativity

1915 - Einsteinova obecná teorie relativity

1925 - Počátek kvantové mechaniky, nauky popisující vlastnosti a chování mikročástic a fyzikálních polí a jejich vzájemnou interakci

1929 - Edwin Hubble: objev rozpínání vesmíru, z něhož v podstatě vyplývá, že vesmír musel mít počátek v čase

1944 - DNA je nositelkou genetické informace - Oswald Avery

Příloha III.

Abstrakt

JIRÁNKOVÁ, I. *Kultura a proměny společnosti*. České Budějovice 2006. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Klíčové pojmy: kultura, společnost, socializace, role, proměny kultury, společenské změny, vývoj hodnot, moderní společnost, globalizace, masová kultura, nejistota postmoderny, další vývoj společnosti

Práce se zabývá kulturou a proměnami společnosti. Je rozdělena do třech kapitol a přílohy. První dvě kapitoly jsou teoretické. První kapitola pojednává obecně o tom co je kultura, jak se člověk rodí jako biologická bytost a jak se díky společnosti mění, jaké přijímá role. Jak se kultura člení, o tom co je multikultura atd.. Druhá kapitola popisuje proměny společnosti, nejprve o tom, jakými stupni vývoje lidstvo prošlo. Dále co způsobuje společenské a kulturní změny. V další části druhé kapitoly je uvedeno, jak se vyvíjela společnost její hodnoty a názory na svět od starověku po současnou postmodernu. Třetí kapitola podrobněji rozebírá současnou moderní společnost a to co ji charakterizuje. Pro dnešní kulturu typická globalizace, masová kultura atd. Dále jsou zmíněna možná úskalí a nejistoty dnešní doby. V závěru práce jsem uvedla jako zamyšlení názory na současnou společnost sociologa Erich Fromma a biologa Konráda Lorence.

V příloze jsou uvedeny názory třinácti předních sociologů, kterým byly položeny dvě otázky a to - V jaké společnosti žijeme a druhá otázka - Jak bude vypadat společnost budoucnosti?

Abstract

JIRANKOVA, I. Culture and Changes in the Society. Ceske Budejovice 2006. Bachelor seminary. South Bohemia University in Ceske Budejovice. Theological Faculty. The Institute of Practical Theology. Project manager RSDr. Jan Misovic, CSc.

Key terms: Culture, society, socialization, role, culture transformation, society changes, values evolution, modern society, globalization, mass culture, uncertainty of post-modernism, society progress in the future.

The seminary dissert on the culture and society changes. It is structured into three chapters and one attachment. First two chapters are theoretical. The first chapter generally deals with the culture. Birth of man as a biological human being and his transformation due to human society and the role he accepts. How is culture structured, the multi-culture characterization etc.

Second chapter deals with society changes. It describes evolutionary grades of humankind at first. Further, the reasons for cultural and social changes. Next part of second chapter describes a society and a society's value changes from ancient times until present post-modernism.

Third part describes present modern society in details and society's characterization. The globalization and mass culture is typical for present culture. Further are mentioned possible difficulties and the uncertainties in these days. For considering, I presented some viewpoints of sociologist Erich Fromma and biologist Konrad Lorence about today's society.

There are stated opinions of 13 prominent sociologists in the attachment. They were asked to answer two questions. First, in what kind of society we live. Second, how will look like a society in the future?